

HALLINTOVALIOKUNNAN MIETINTÖ 31/2001 vp

Lakialoite laiksi poliisilain 6 a ja 51 §:n muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 29 päivänä marraskuuta 2001 lähettänyt hallintovaliokuntaan lakialoitteen laiksi poliisilain 6 a ja 51 §:n muuttamisesta (LA 156/2001 vp — Matti Väistö /kesk ym.)

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- ylikomisario Seppo Kolehmainen, sisäasiainministeriö
- lainsäädäntöneuvos Outi Suviranta, oikeusministeriö.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet

- Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry
- Poliisi-, ulosotto-, syyttäjä- ja maistraattilakimiesten edunvalvontajärjestö PUSH ry.

LAKIALOITE

Lakialoitteessa ehdotetaan poliisilakia muutettavaksi siten, että muita kuin poliisimiehiä kielletään käyttämästä poliisin virkapukua tai virka-

pukinetta. Samoin kielletään käyttämästä asua, joka erehdyttävästi muistuttaa poliisin virkapukua tai pukinetta.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Poliisilla on erityisiä toimivaltuuksia, jotka sallivat puuttumisen kansalaisten perusoikeuksiin.

Poliisiviranomaiselle kuuluvia tehtäviä hoitavat poliisimiehet, jotka tunnustetaan pääsääntöisesti poliisin virkapuvusta. Lähtökohtaisesti tämän virkapuvun perusteella kansalaiset tietävät, että virkapukua käyttävälle henkilölle kuuluu

erityinen oikeus ja toisaalta erityinen velvollisuus käyttää julkista valtaa. Poliisille säädettyjen tehtävien hoitaminen edellyttää, että poliisimiehet toimivat luottamusta herättävällä tavalla. Tämä seikka asettaa vaatimuksia poliisimiehen käytökselle myös vapaa-aikana.

Eri seikat huomioon ottaen onkin välttämätöntä, että poliisin virkapukua tai virkapukinetta saa käyttää vain poliisimies. Poikkeuksen muodostavat erityisen luvan nojalla teatterinäytökset ja muut vastaavat tilaisuudet. Samoin on huolehdittava siitä, ettei muu kuin poliisimies saa käyttää asua tai pukinetta, joka erehdyttävästi

muistuttaa poliisin virkapukua tai virkapukinetta. Voimassa oleva lainsäädäntö ei mahdollista puuttumista tällaiseen toimintaan, ellei ole kysymys rikoslain 16 luvun 9 §:ssä rangaistavaksi säädetystä virkavallan anastamisesta, jolloin toimintaan liittyy esiintyminen julkista valtaa käyttävänä virkamiehenä tai suoranainen ryhtyminen viranomaiselle kuuluvan julkisen vallan käyttämiseen.

Poliisin virkakäyttöön hyväksyttiin vuonna 1995 niin sanottu baseball-tyyppinen lippalakki. Lakin etuosaan on brodeerattu POLIISI—POLIS-teksti ja vasempaan sivustaan poliisin virallinen tunnuskuva. Virkakäytössä lakki on osoittautunut onnistuneeksi ja sitä käytetään paljon. Lakkia myydään vain poliisin tekniikkakeskuksessa, ja sen ostaminen on mahdollista vain poliisin henkilöstöön kuuluvilla.

Poliisin lippalakin käytön osalta tilanne on kuitenkin muuttunut ongelmalliseksi. Kysymys on siitä, että muiden kuin poliisimiesten keskuudessa on viime aikoina ilmennyt mainittua päähinettä läheisesti muistuttavien kopioiden käyttöä. Saadun tiedon mukaan eräät yritykset valmistavat ja kaupittelevat yleisesti ostettavaksi poliisin lippalakkia muistuttavia lakkeja lehtien myyntipalstoilla sekä messuilla ja muissa yleisötilaisuuksissa. Kyseiset lakit ovat lähes samankaltaisia kuin poliisin virkakäytössä oleva virkalakki. Yleisesti myytävistä lakeista on puuttunut ainoastaan poliisin virallinen tunnuskuva vasemmasta sivustasta.

Poliisin virallinen tunnuskuva on suojattu asetuksella (234/1952), mutta lainsäädäntö ei sinällään kiellä POLIISI-tekstillä varustettujen lakkien myyntiä tai käyttöä. Nykyinen tilanne onkin ongelmallinen ja on omiaan vaarantamaan kansalaisten oikeusturvaa sekä vähentämään luottamusta poliisia kohtaan. Kansalainen voi erehtyä pitämään poliisin virkapukinetta muistuttavaa pukinetta käyttävää henkilönä, jolla on oikeus käyttää julkista valtaa.

Lakialoitteen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää lakiehdotusta tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotuksen

hyväksymistä tästä mietinnöstä ilmenevin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Yksityiskohtaiset perustelut

6 a §. Virkapuku. Lakiehdotuksen 6 a §:n 1 momentissa ehdotetaan voimassa olevaa lakia täydennettäväksi siten, että hätäkeskuslaitoksen palveluksessa oleva poliisimies käyttää hätäkeskuksen virkapukua siten kuin siitä erikseen säädetään. Tarkoitus on ollut, että poliisilain (493/1995) säännös jää luonteeltaan informatiiviseksi ja että hätäkeskuslaissa (157/2000) säädetään erikseen poliisimiehen oikeudesta käyttää hätäkeskuslaitoksen palveluksessa hätäkeskushenkilöstön virkapukua.

Hätäkeskuslain 18 §:n 6 kohdan mukaan "asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä hätäkeskushenkilöstön virkapuvusta, lukuun ottamatta poliisivirkoja". Koska lakialoitteessa ei ehdoteta hätäkeskuslain muuttamista, jää poliisilain 6 a §:n 1 momenttiin sisältyvä edellä mainittu sääntelyehdotus vakaaksi. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa lakiehdotuksen 6 a §:n 1 momentin viimeisen virkkeen poistamista.

Näin ollen voimassa olevan lain 6 a §:n 1 momentti muuttuu ainoastaan siltä osin, että laista poistetaan poliisimiehen käsitteen osalta viittaus poliisiasetukseen (1112/1995). Täsmennys merkitsee sitä, että määritelmä ilmaistaan lain tasolla. Tarkoitus on, että poliisimiehen tarkempi määritelmä on edelleen asetuksessa.

Lakiehdotuksen 6 a §:n 3 momentissa ehdotetaan, että muu kuin poliisimies ei saa käyttää poliisin virkapukua tai virkapukinetta taikka asua tai pukinetta, joka erehdyttävästi muistuttaa poliisin virkapukua tai virkapukinetta.

Valiokunta katsoo ottaen huomioon edellä yleisperusteluissa esitetyt näkökohdat ja muut ehdotettuun sääntelyyn liittyvät seikat, että lakiehdotukseen sisältyvät kiellot ovat sopusoinnussa nykyisen perusoikeusjärjestelmän kanssa. Lakialoitteessa ehdotettu sääntely täyttää myös sääntelyn täsmällisyyteen ja tarkkarajaisuuteen liittyvät vaatimukset. Todettakoon tässä yhteydessä, että äskettäin hyväksytyssä laissa yksityisistä turvallisuuspalveluista vartijan asun käyt-

tämistä koskevat rajoitukset on säädetty kokonaisuutena tarkastellen nyt esillä olevan lakiehdotuksen 6 a §:n 3 momentissa ehdotettua vähemmän (HE 69/2001 vp, HaVM 24/2001 vp, PeVL 28/2001 vp).

Käsiteltävänä olevassa lakiehdotuksessa on kysymys siitä, että vain poliisimies saa käyttää poliisin virkapukua tai virkapukinetta. Lisäksi ehdotetaan kiellettäväksi poliisin virkapukua tai virkapukinetta erehdyttävästi muistuttavan asun tai pukineen käyttäminen. Valiokunta toteaa, että lakiehdotuksessa ei luonnollisestikaan ole tarkoitus kieltää sellaisten asusteiden käyttöä, joiden kohdalla ei saata aiheutua minkäänlaista sekaantumisvaaraa. On selvää, ettei esimerkiksi tummansinisten housujen tai tummien hansikkaiden käyttöä ole ollut tarkoitus kieltää. Vaateuksen käyttökiellossa on kysymys seikoista, jotka erehdyttävällä tavalla liittyvät nimenomaan poliisimiehen aseman osoittamiseen. Tällaisia ovat poliisimiesominaisuuteen liittyvät tekstit sekä tunnuskuvat ja -merkit taikka muutoin poliisimiesominaisuuteen liittyvät asukokonaaisuudet.

Poliisin virkapuvusta ja virka-asusteista säädetään 1 päivänä kesäkuuta 2001 annetussa sisäasiainministeriön asetuksessa poliisin virkapuvusta.

Valiokunnassa käydyin keskustelun perusteella valiokunta on kuitenkin päätenyt ehdottamaan lakiehdotuksen 6 a §:n 3 momentin hyväksymistä täsmennettynä seuraavasti: "Muu kuin poliisimies ei saa käyttää poliisin virkapukua tai virka-asustetta. Kukaan ei myöskään saa käyttää tällaista pukua tai asustetta erehdyttävästi muistuttavaa asua tai pukinetta sillä tavoin, että se voi saada aikaan vaikutelman käyttäjän asemasta poliisimiehenä. Mitä edellä tässä momentissa säädetään, ei kuitenkaan koske 1 momentissa tarkoitettua ylivartijan tai vartijan taikka täydennyspoliisin oikeutta käyttää säädettyä virkapukua tai virka-asustetta."

Valiokunnan ehdottama sääntely sulkee kielon ulkopuolelle sellaiset tilanteet, joissa ei voi syntyä sekaannusta siitä, voiko kyseessä olla poliisimies vai ei. Lähtökohtaisesti voidaan todeta, että esimerkiksi musiikkifestivaaleilla tai ra-

vintolassa poliisin lippalakkaa erehdyttävästi muistuttavan päähineen käyttäminen on 6 a §:n 3 momentin kiellon piirissä. Näissä tilanteissa voi saada helposti vaikutelman siitä, että poliisimies tai poliisimiehet käyttävät niin sanottujen siviilivaatteiden kanssa poliisin virkapäähinettä. Olennainen kysymys liittyy tässäkin esimerkissä asusteen erehdyttävyyteen.

Mikäli valiokunnan ehdottama sääntely käytännössä johtaa siihen, ettei yleisperusteluissa kuvattu sääntelyn tavoite toteudu asianmukaisesti, on ryhdyttävä toimenpiteisiin lainsäädännön muuttamiseksi.

Lakiehdotuksen 6 a §:n 4 momentti vastaa voimassa olevaa pykälän 3 momenttia.

51 §. Rangaistussäännökset. Lakiehdotuksen 51 §:n 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi sakkorangaistus 6 a §:n 3 momentissa säädetyn kiellon rikkomisesta. Valiokunta ehdottaa lakiehdotuksen täsmentämistä siten, että rangaistavuuden edellytyksenä on tahallisuus tai törkeä tuottamus. Valiokunta ehdottaa jäljempänä esitetystä syystä lakiehdotuksen 51 §:n 2 momentin ottamista poliisilain 51 §:n 3 momentiksi.

Poliisin tunnuskuvan oikeudettomasta käytöstä säädetään rangaistus asetuksessa poliisin tunnuskuvasta sekä sen kulkuneuvoissa käytettävistä lipuista ja viireistä (234/1952). Perustuslain 8 §:ssä säädetystä rikosoikeudellisesta lailisuuseriaatteesta johtuen rangaistus on säädetty lain tasolla. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että lakiehdotukseen otetaan uusi 51 §:n 2 momentti seuraavasti: "*Joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta oikeudettomasti käyttää poliisin tunnuskuvaa sellaisenaan taikka sovellettuna merkkiin tai kuvalliseen esitykseen taikka poliisin tunnuskuvaa erehdyttävästi muistuttavaa merkkiä, on tuomittava poliisin tunnuskuvan oikeudettomasta käytöstä sakkoon.*"

Voimaantulosäännös. Tarkoitus on, että lakiehdotus tulee voimaan mahdollisimman pian. Koska ei ole täyttä varmuutta siitä, että lakiehdotus ehditään saattaa voimaan vuoden 2002 alusta lu-

kien, valiokunta on jättänyt voimaantulosään-
nöksen avoimeksi.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella hallintovaliokunta
kunnioittavasti ehdottaa,

että lakialoitteeseen sisältyvä lakiehdotus hyväksytään muutettuna (Valiokunnan muutosehdotus).

Valiokunnan muutosehdotus

Laki

poliisilain 6 a ja 51 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 7 päivänä huhtikuuta 1995 annetun poliisilain (493/1995) 6 a §:n 1 ja 3 momentti ja 51 §, sellaisina kuin ne ovat, 6 a §:n 1 ja 3 momentti laissa 315/2001 ja 51 § laissa 569/1998, sekä lisätään 6 a §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa laissa 315/2001, uusi 3 momentti, jolloin muutettu 3 momentti siirtyy 4 momentiksi, seuraavasti:

6 a §

Virkapuku

Poliisimiehen sekä ylivartijan ja vartijan on käytettävä virkatehtävissään virkapukua, jollei virkatehtävän laatu tai luonne muuta edellytä. (Poist.)

— — — — —
Muu kuin poliisimies ei saa käyttää poliisin virkapukua tai virka-asustetta. Kukaan ei myöskään saa käyttää tällaista pukua tai asustetta erehdyttävästi muistuttavaa asua tai pukinetta sillä tavoin, että se voi saada aikaan vaikutelman käyttäjän asemasta poliisimiehenä. Mitä edellä tässä momentissa säädetään, ei kuitenkaan koske 1 momentissa tarkoitetun ylivartijan tai vartijan taikka täydennyspoliisin oikeutta käyttää säädettyä virkapukua tai virka-asustetta.

(4 mom. kuten LA)

51 §

Rangaistussäännökset

(1 mom. kuten LA)

Joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta oikeudettomasti käyttää poliisin tunnuskuva sellaisenaan taikka sovellettuna merkkiin tai kuvalliseen esitykseen taikka poliisin tunnuskuva erehdyttävästi muistuttavaa merkkiä, on tuomittava **poliisin tunnuskuvan oikeudettomasta käytöstä** sakkoon. (Uusi 2 mom.)

Joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta rikkoo 6 a §:n 3 momentissa säädettyä kieltoa, on tuomittava poliisin virkapuvun oikeudettomasta käytöstä sakkoon, jollei (poist.) muualla laissa ole säädetty ankarampaa rangaistusta. (3 mom. LA:n 2 mom.)

Voimaantulosäännös
(Kuten LA)

Helsingissä 13 päivänä joulukuuta 2001

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Matti Väistö /kesk	Paula Lehtomäki /kesk
vpj.	Pertti Turtiainen /vas	Pekka Nousiainen /kesk
jäs.	Nils-Anders Granvik /r	Heli Paasio /sd
	Rakel Hiltunen /sd	Pekka Ravi /kok
	Valto Koski /sd	Petri Salo /kok
	Esko Kurvinen /kok	Arto Seppälä /sd
	Lauri Kähkönen /sd	vjäs. Pertti Hemmilä /kok.
	Kari Kärkkäinen /kd	

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Ossi Lantto.